

Milli Mücadele’de Bilecik Görüşmesi

Doç. Dr. Oğuz AYTEPE*

ÖZET

Kurtuluş Savaşı’nda Sadrazam Damat Ferit’in Anadolu’da gelişen ulusal harekete karşı uyguladığı siyaset iflas etmişti. İngilizler de artık onu desteklemiyorlardı. Sévres Antlaşmasının uygulanabilirliği antlaşmaya taraf devletlerce onaylanmasına bağlı idi. Ancak Osmanlı Parlamentosu ortada yoktu. TBMM önemli başarılar kazanmış ve antlaşmayı imza edenleri vatan haini ilan etmişti. Bu nedenle diplomatik girişimler Ankara’ya göre düzenlenmeliydi. Önce Ankara ile anlaşmak istemeyen Damat Ferit kabinesi yerine ılımlı içinde Ankara’ya yakınlık duyan bakanlardan oluşan Tevfik Paşa kabinesi kuruldu. İtilaf Devletleri Mustafa Kemal ile anlaşmak için faaliyete geçti ve İçişleri Bakanı İzzet Paşa başkanlığında oluşturulan bir heyet 5 Aralık 1920’de Mustafa Kemal başkanlığındaki heyetle görüştü. Ancak görüşmelerden umulan sonuç elde edilemedi. İstanbul heyeti Ankara’ya götürüldü. TBMM heyet üyelerine maaş tahsis etmesine ve görev vermesine rağmen onlar Ankara’da kalmak istemediler ve İstanbul’a döndüler. Bilecik görüşmesinin başarısızlıkla bitmesi üzerine özellikle Fransa ve İtalya temsilcileri Ankara ile anlaşmak istediler ve İstanbul temsilcileri ile Ankara temsilcilerini de Londra’da yapılacak konferansa davet ettiler.

Anahtar Kelimeler: Kurtuluş Savaşı, Bilecik Görüşmesi, Sévres Antlaşması, Mustafa Kemal Paşa, İzzet Paşa, Tevfik Paşa

ABSTRACT

The policies carried out by Sadrazam Damat Ferit against the national struggle progressing in Anatolia had failed and he had lost the British Empire’s support. The application of the Sévres Treaty depended on the mutual agreement of the Ottoman Parliament did not exist. The Turkish National Assembly had been successful and had declared that the persons who signed the treaty were traitors. So, diplomatic relations had to be structured according to Ankara. The cabinet Damat

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Öğretim Üyesi.

Ferit did not wish to settle with the authorities in Ankara, so they established another cabinet called Tevfik Pasha with held more moderate views towards Ankara. Allied countries set forth out to settle in an agrement with Mustafa Kemal. However the meetings did not conclude according to expectations. The committee were takes to Ankara. Although, they were offered give a position the members of the National Assembly refused to stay in Ankara and so returned back to İstanbul.

After the failure of the Bilecik meeting, representatives of France and Italy wanted to sign an agreement with Ankara and invited the representatives of both Ankara and İstanbul to a conference to be held in London.

Key Words: War of Independence, Bilecik Summit, Sévres Treaty, Mustafa Kemal Pasha, İzzet Pasha, Tevfik Pasha

Milli Mücadele’de 5 Aralık 1920’de İstanbul ve Ankara hükümetleri temsilcilerince gerçekleştirilen Bilecik Görüşmesi Cumhuriyet Tarihimizde yeterince incelenmemiş konulardan biridir.

Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti imzaladığı Mondros Mütarekesi uyarınca ordusu terhis edilmiş, silahlarının yüzde doksanikisi elinden alınmış, toprakları hızla işgal edilmeye başlanmıştı. Anadolu’da başlayan ulusal direnişi her türlü yönteme başvurarak bastırmaya çalışan Sadrazam Damat Ferit kurduğu Kuva-yı İnzibatiye ve casusları aracılığıyla Yunanlılara yardım ederken, bir taraftan Yunan ordusunun başarısına dua lazım geldiğini gazetelerde ilan ettirecek kadar ileriye gitmişti.¹ Ancak onun güttüğü siyasa, tamamen iflas etmiş, İngilizler de kendisini eskisi kadar desteklemez olmuşlardı. Hatta Sévres Antlaşması’nı yürürlüğe koyamayacaklarını anladıklarından Ankara hükümetiyle bir anlaşmaya varılmasını önermeye başlamışlardı.² Sévres Antlaşması’nın uygulanabilirliği antlaşmaya taraf parlamentolarca onaylanmasına bağlı idi. Ancak ortada Osmanlı Parlamentosu yoktu. Türkiye Büyük Millet Meclisi’de 19 Ağustos 1920’de aldığı bir kararla 22 Temmuz’da İstanbul’da toplanan Saltanat Şurası’nda, Sevr Antlaşması’nın kabulü için olumlu oy kullananları ve antlaşmayı imza edenleri vatan haini ilan etti.³ İtilaf Devletlerince sorun antlaşmanın onaylanmasından sonra uygulanıp uygulanamayacağı, ulusal hükümetin bunu kabul edip etmeyeceği idi. Bu nedenle diplomatik girişimler Ankara’ya göre düzenlenmeliydi. İstanbul’daki Yüksek Komiserler, “Kemalist şeflerin hareketlerinde ısrarları halinde, Mütteliklerin ve özellikle Yunan ordusunun yürüyüşe geçmesinin, İstanbul’un elden çıkmasının ve nihayet Türkiye’nin ortadan kalkmasının kaçınılması imkansız olacağını bu şeflere” anlatmak üzere bir Osmanlı

¹ Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa, (Askeri ve Siyasi Hayatı)*, Ankara, 1997, s.217.

² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 2.Kitap, İstanbul, 1992, s.241.

³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.III, 2. bs., Ankara, 1941, s.299 .

heyetinin Anadolu'ya gönderilmesi gerektiğini kendi hükümetlerine bildirdiler ve bu durumun Osmanlı Devleti'ne tavsiyesini istediler. Ulusal hükümetin Anadolu'da giderek kuvvetlenmesi; orduların Doğu cephesindeki başarıları, Güney cephesinde Fransızların durdurulup püskürtülmesi, Yunan ordusunun başarıya ulaşamaması, Sovyetler ile bağlantılar kurulması kaygı ile izleniyordu. Kuva-yı İnzibatiye'nin de amacına ulaşamaması üzerine sorunu silah zoruyla çözemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri Anadolu'ya bir heyet göndermeye karar verirler. Yüksek Komiserlerin 30 Temmuz 1920'de ileri sürdükleri bu fikri beğenmiş olmaları ki, Fransa hükümeti 20 Ağustos'ta Anadolu'ya bir Osmanlı heyetinin gönderilmesini Büyükelçi Fleuriau aracılığıyla Lord Curzon'a teklif etmiş o da bunu uygun bulmuştu.⁴ Ancak Curzon antlaşmanın onaylanmasının Ankara'yı yatıştıracağına inandığından, Ankara'ya heyet göndermeden önce Sévres'in onaylanmasını istiyordu. İngiliz Dışişleri Müsteşarı Lord Hardinge, antlaşma onaylanmadan bir heyet gönderilmesinin tehlikeli bir siyaset olacağını Mustafa Kemal'e pazarlık kapısı açacağını, O'nun antlaşmanın onaylanması için belki değişiklik yapılmasını öne süreceğini, ama bu şartların kabul edilmeyeceğini iddia ediyordu. Yüksek Komiser Amiral de Robeck de 10 Eylül 1920 tarihli raporunda, Anadolu'nun antlaşmaya katılmasını temin maksadıyla Ankara ile ilişkiler kurulmasını istiyordu. İtilaf Devletleri 24 Eylül'de Anadolu'ya Kemalist önderlerin yurtseverlik duygularına son kez başvurmak için bir heyet gönderilmesine karar verdiler.⁵ Sonunda Müttefik temsilcilerinin milliyetçi liderlerle görüşmelerde bulunmak üzere bir heyetin gönderilmesi gerçekleşme safhasına girdi. Fakat Anadolu'ya bir heyet gönderilerek , "Harekât-ı Milliyenin yine nasihatla durdurulmaya çalışılması" fikri kabinede tartışıldığında çoğunluk bunu kabul etmiş olmasına rağmen Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile Ticaret ve Ziraat Bakanı Cemal Bey şiddetle itiraz etmiş, Damat Ferit Paşa da, Misyonun Kemalist hareketinin canı müsebbipleriyle temas ve münasebette bulunulmamasını istemişti.⁶

İki hükümetin anlaşamamasında baş engelin Damat Ferit olduğunu gören Fransa Yüksek Komiseri DeFrance onun görevinden uzaklaştırılmasını gerekli gördü. İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da bulunan Yüksek Komiserleri'nin topluca Vahdetin'e baskı yapması üzerine Damat Ferit 17 Ekim 1920'de istifa etti.⁷ Onun yerine sadarete 21 Ekim'de Ahmet Tevfik

⁴ Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (British Documents on Atatürk) 1919-1938*, C.II, Nisan-Aralık 1920, Ankara, 1975, s.307-310.; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. III, Ankara, 1973, s.169.; Ahmet Emin Yaman, "İstanbul'un Ankara'ya Yaklaşma Deneyimi: Bilecik Görüşmesi," *X. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, (22-26 Eylül 1986), C.VI., Ankara, 1998, s.2756-2757.

⁵ Salahi R. Sonyel , *a.g.e.*, s.111.

⁶ Selahattin Tansel, *a.g.e.*, C.III, s.169.

⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadr-ı Azamlar*, İstanbul, 1969, s.2066; Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara, 1971, s.204.; Damat Ferit istifasından sonra Avusturya'ya gitmiş ve Kurtuluş Savaşı'nın sonunda İstanbul'a dönmüştür. Daha sonra Fransa'ya giderek Nice'de yerleşmiştir.

(Okday) Paşa getirildi. Esasen Tefvik Paşa, Anadolu'yu yatıştırarak ve yönetimdeki ikiliği ortadan kaldırmak amacıyla işbaşına gelmişti. Tefvik Paşa kabinesinde Kuva-yı Milliye yanlısı eski sadrazamlardan Ahmet İzzet (Furgaç) Paşa İçişleri, eski bakanlardan Safa Bey Dışişleri, Salih Hulusi (Kezrak) Paşa Bahriye, Hüseyin Kâzım Kadri de Ticaret ve Tarım Bakanlığına atanmıştı.⁸ Vahdetin bu yeni hükümetle Anadolu ile anlaşma yollarını aramaya başlamıştı. Hüseyin Kâzım Kadri anılarında, Tefvik Paşa kabinesinin kuruluş nedeninin Anadolu ile anlaşmak olduğunu ve bunun kabine beyannamesinde de açıkça yazıldığını belirtmektedir.⁹ İlk iyiniyet adımını Tefvik Paşa'nın bu hükümeti attı ve önceki dönemde Kuvâ-yı Milliye'ye yardım ettikleri için kürek, sürgün gibi çeşitli cezalara çarptırılmış olan mahkumları affetti. Arkasından Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında daha önce verilmiş olan gıyabi idam kararlarını kaldırdı ve milliyetçiler için kullanılması yasak olan "bey" ve "paşa" gibi unvanların kullanılmasını serbest bıraktı. Hükümet Kuvâ-yı Milliyeciler aleyhine daha önce askeri mahkemelerde açılmış olan davaları da ele aldı ve 30 Nisan 1921'de "Vatan müdafaası uğrunda teşekkül etmiş ve bu kuvvet ile alâkadar olan kişiler hakkında takibat icrasının adalete uygun olmayacağı, bu gibi davaların düşürülmesi" kararını verdi.¹⁰

Kemalistlerin Misak-ı Milli üzerinde direnişleri, Anadolu'da düzenliği ve İstanbul yönetiminin yetkisini yeniden kurma gereği İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri'ni, "ılımlı Kemalistlerin" isteyeceği kişilerden oluşan yeterli bir kurulu Anadolu'ya göndermeyi İstanbul yönetimine önermeye sevk ediyordu. Onlara göre, Anadolu'ya gönderilecek kurul, halkla ilişki kurarak durumu anlatacak; Anadolu'daki Yunan başarıları ve Kemalist yenilgileri hakkında bilgi verecek, Kemalist önderler tutumlarını sürdürürlerse, İtilaf Devletleri'nin, özellikle Yunan ordusunun yeniden ilerlemesi ve bu kez İstanbul'un, dahası, tüm Türkiye'nin yitirilmesi olasılığı konusunda halkı uyaracak; ama şu "iyi haberi" de yayacaktı: Antlaşma kabul edilirse asker kaydı ve savaş sona erecek ; ülkede düzen, barış, iyi yönetim ve gönenc kurulacaktı.¹¹

İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri 25 Ekim'de Lord Curzon'un direktiflerine uyarak Sadrazam'a ortak bir nota verdiler ve Anadolu ile anlaşmak suretiyle, Sévres Antlaşması'nın onaylanmasını istediler. Fakat aynı gün Hükümet yaptığı açıklamada; Hükümet'le milletin el ele çalışması gereğine inandığını, Sévres Antlaşması'nın kanuni şekle ve Anayasa'nın gereklerine de uygun olarak onaylanabilmesi için birlik etrafındaki gayretler bir sonuca ulaşır ulaşmaz Parlamento'yu toplantıya davet edeceğini belirtti.

⁸ Tark Mümtaz Göztepe, *Vahidettin Mütareke Gayyasında*, İstanbul, 1969, s.375; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.III, Ankara, 1986, s. 248.

⁹ Hüseyin Kâzım Kadri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, İstanbul, Trabzon, Selanik, Suriye, Haz., İsmail Kara, 2. bs., İstanbul, 2000, s. 177.

¹⁰ Murat Bardakçı, *Şahbaba*, İstanbul, 1998, s.221.

¹¹ Salahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s.110.

Osmanlı Hükümeti, Parlamento'nun toplanmasını beklemeden antlaşmayı onaylamayı düşündü, fakat bundan önce Kuva-yı Milliye ile uzlaşmanın lüzumunu kabul ettiği yani onaylama işini heyet hareket etmezden önce yerine getirmediği için Anadolu'ya gönderilecek olan heyete müttefiklerin katılma işi geri kaldı. Müttefiklerin 25 Ekim tarihli notasına 5 Kasım 1920'de verilen cevapta, her şeyden önce Anadolu ile ilişki kurmanın zorunlu olduğu bildiriliyor, bunun için de en az bir aylık bir süre verilmesi rica ediliyordu.¹²

Bu sırada Yunanistan'da Venizelos iktidarı kaybetmiş, Kral Konstantin Yunan halkı tarafından geri çağırılmıştı. Bu gelişme karşısında Fransa Yunanistan'dan uzaklaşmış ve Leygues, Sévres Antlaşması'nda revizyon yapılmasını istemişti. Müttefikler Sévres Antlaşması'nın onaylama teşebbüslerinde başarılı olamamışlar ve bu antlaşmada gerekli revizyonun yapılmasını kabul etmek zorunda kalmışlardı.¹³

İçişleri Bakanı İzzet Paşa Çanakkale Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın kurmay heyetinde bulunan "Çopur" Neşet Bey'i¹⁴ Ankara'ya göndermeyi düşünmüş, bunu onaylayan hükümet Ankara ile uzlaşma meselesini de tam yetki ile İzzet Paşa'ya vermişti.¹⁵ İzzet Paşa'nın bu subay aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği notlarda, eskisine göre, daha elverişli şartlarla Osmanlı egemenliği altında İzmir'de Yunanlılar tarafından bir özel yönetim kurulmasının kabul edilmesi gibi ve her şeyden önce, İstanbul hükümeti ile bir uzlaşma sağlanmasının önemli olduğu bildiriliyordu.¹⁶ Buna olumlu biçimde karşılık veren Mustafa Kemal, İzzet Paşa'nın önemli bir bakanlık işgal ettiği yeni yönetimin işbaşına geçmesinden ötürü BMM'nin memnunluğunu belirtiyor; Türk milliyetçilerinin, Wilson ilkelerine göre ülkenin bütünlüğünü sağlayacak bir yönetim kurulması amacını güttüklerini ve ulusal birliğin ancak BMM'ce saptanan koşullar uygulanırsa sağlanabileceğini öne sürüyordu.¹⁷ Bu şartlar Osmanlı heyetine verilmesi düşünülen talimata ters düşüyor, daha ilk teşebbüste düşünce ve anlayış farklılıkları ortaya çıkmış oluyordu.

İstanbul'a dönen Neşet Bey'in getirdiği cevap 22 Kasım'da hükümete İzzet Paşa tarafından sunuldu.¹⁸ Aynı akşam Sadrazam Tevfik Paşa'nın konağında heyete talimat verilmesi uygun görüldü. İzzet Paşa Ankara'nın şartlarından bir kısmını kabullenmeden, antlaşmanın değişebileceğine dair İtilaf Devletleri'nden teminat almadan buluşmanın boşuna olacağını

¹² Selahattin Tansel, *a.g.e.*, C.III, s.171.

¹³ Selahattin Tansel, *a.g.e.*, s.172.

¹⁴ Selahattin Tansel, *a.g.e.*, s. 172; Şefik Okday, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Padişah Yaveri İki Sadrazam Oğlu Anlatıyor*, İstanbul, 1988, s.115.

¹⁵ İ.M.K.İnal, *a.g.e.*, s.1997.

¹⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C.II., İstanbul, 1975, s.84.

¹⁷ Salahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s.113.

¹⁸ B.N. Şimşir, *a.g.e.*, s.500-501.

anıyordu. Bu nedenle Hariciye Bakanı Safa Bey'e Sévres Antlaşması'nın değiştirilmesi konusunda, İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri arasında fikir yoklamasında bulunması görevi verildi. Safa Bey ile görüşen İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold Ankara'ya gönderilecek heyetin görevini yerine getirmesini beklemek gecikmelere yol açacağından İstanbul hükümetinin Sévres Antlaşması'nı onaylamaya çağırıyordu. İzzet Paşa ve Safa Bey'in 2 Aralık'ta yaptıkları ziyarette, Anadolu'daki savaş esirlerinin serbest bırakılması için ellerinden gelenin yapılmasını diliyordu.¹⁹

Karşılıklı yazışmalar sonunda Mustafa Kemal 25/26 Kasım'da İzzet ve Salih paşalarla Bilecik'te buluşabileceklerini bildirmişti.²⁰ Ancak bir anlaşma yapılamayacaktı. Çünkü İstanbul hâlâ kendini meşru hükümet sayıyor; memleketin gerçek sahibi telakki ediyor ve bu nedenle her kudretin kendisine tâbi olmasını istiyorlardı. Buna karşılık Ankara, BMM'nin üstünde bir otorite tanımıyordu. Bu nedenle İstanbul'un anlaşma ve görüşme tekliflerini kamuoyunu tatmine yarayacak şartları hazırlamadan reddetmeyi uygun bulmamış ve Bilecik'te bir görüşme yapılmasını kabul etmişti.²¹

Tevfik Paşa Hükümeti Mustafa Kemal'in davetini kabul etmiş ve Bilecik'e İzzet Paşa başkanlığında Salih Paşa ile Hüseyin Kâzım'ın gönderilmesini uygun bulmuştu. Heyette Rasathane Müdürü Fatin Efendi (Gökmen), İsviçre elçisi Cevat Bey ve Babıali hukuk danışmanı Münir Bey (Erteğin) danışman olarak görevlendirilmişlerdi.²² Heyette ayrıca Topçu Binbaşısı Hasan, yaver Naci Ali, yaver bahriyeli Yüzbaşı Hikmet Beyler de bulunuyordu.²³ Bakanlar Kurulunda heyete belirli talimat verilmemişti, fakat İzzet Paşa bu buluşmadan çok şeyler umuyor, Ankara ile uyuştuktan sonra İtilaf Devletleri ile kesin barış görüşmelerine geçebileceğini düşünüyordu. Heyet 3 Aralık 1920'de yanlarında İngiliz albayı "casus kaptan" John Godolphin Bennet olduğu halde özel bir trenle hareket etmiş, ancak Sapanca'da otomobilleri çamura saplandığından Bilecik'e üç günde ulaşabilmişlerdi.²⁴ Aynı gün Mustafa Kemal beraberinde Çerkes Ethem, kardeşi Reşit Bey, Kâzım Paşa, Celal Bey, Kılıç Ali Bey, Eyüp Sabri Bey, Hakkı Behiç Bey ve Hacı Şükrü Bey ile özel bir trenle Eskişehir'e hareket etti.²⁵ Ancak Eskişehir'de Ethem kaçınca İsmet İnönü, Celal Bey, ve Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars'ı alıp Bilecik'e geçti. İstanbul heyeti ile Mustafa Kemal başkanlığındaki heyet Bilecik İstasyon binasında 5

¹⁹ B. N. Şimşir, *a.g.e.*, s.448-449.

²⁰ Ahmed İzzet Paşa, *Feryadım*, C.II, Haz., Süheyl İzzet Furgaç, Yüksel Kanar, İstanbul, 1993, s.336 (Ek:33); M.K.Atatürk, *Nutuk*, s.87.

²¹ M. K. Atatürk, *Nutuk*, s.89.

²² Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet (1920)*, Ankara, 1970, s.390.

²³ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (B.C.A) Fon, 030.18.01.01. Kutu, 182, Dosya,102, Belge, 32..*

²⁴ Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 242.

²⁵ Kılıç Ali, *Kılıç Ali'nin Anıları*, Derleyen: Hulusi Turgut, İstanbul, 2005, s.137; M.K.Atatürk, *Nutuk*, s.102.

Aralık 1920'de görüşmelere başladı. Mustafa Kemal'in İstanbul temsilcilerine karşı tutumu çok sert olmuştur. Mustafa Kemal kendisini BMM ve Hükümet Başkanı olarak tanıttıktan sonra İstanbul'da bir hükümet ve muhataplarını o hükümetin üyeleri olarak tanımadığını ve eğer İstanbul'da bir hükümetin bakanları olarak görüşmek istiyorlarsa kendileriyle görüşmekte mazur olduğunu bildirdi. Gelenler kimlik ve yetki iddiasından vazgeçtikten sonra konuşmalar başladı. Bu kez görüşmeye Hakkı Behiç Bey, Celal Bey ve Kılıç Ali Bey de katıldı. Görüşmeler sırasında heyet üyelerinin İstanbul'dan esaslı öneri getirmedikleri anlaşılıyordu. İtilaf Devletleri antlaşmada değişiklik yapacağını gösteren bir ipucu vermemişlerdi. İzzet Paşa ve İstanbul yönetimi umutlarını bağlaşıkların küçük rütbeli yetkililerine veya sorumsuz kişilerce verilen sahte güvencelere bağlamışlardı ve Kemalist dileklerini yerine getirecek yetki ve güce sahip değillerdi.²⁶

Mustafa Kemal Paşa gelenlerin İstanbul'a dönmelerine izin vermeyerek ertesi günü onları beraberinde Ankara'ya getirdi. Bu şahıslardan ulusal gayeye hizmet yolunda faydalanılır ümidiyle, TBMM hükümetine katıldıklarını da ajans aracılığıyla ilan ettirdi.²⁷ Mustafa Kemal Paşa'nın heyeti alkoymasında önemli bir amacı vardı. Yeni teşkilatlanmaya başlamış düzenli ordu Anadolu'ya bir barış kurulunun geldiğini öğrenirse morali bozulabilir, emre itaatte tereddüt edebilirdi. Gelen heyetle uzlaşamadığı anlaşılırsa savaştan yorgun düşmüş insanların morali daha da bozulabilirdi. Bu insanların Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geldikleri açıklanırsa halkın morali yükseltilebilir, Ankara'ya olan güven artırabilirdi. Öyle yapıldı ve istenilen sonuçta elde edilmiş oldu. Anadolu'daki insanların moralleri büyük ölçüde yükseldi.²⁸ Heyet Ankara'da kalmak istemiyordu. Bu nedenle haberi yalanlamağa kalktılar ise de buna imkân bulamadılar. Buna rağmen, TBMM Hükümeti 26 Ocak 1921'de bir kararname yayımlayarak, heyet üyelerine 3 Aralık 1920 tarihinden geçerli olmak üzere maaş tahsis etti. Ayrıca Münir Bey ile Fatin Efendi'yi Hariciye ve Maarif Bakanlıklarında görevlendirdi.²⁹

28 Aralık 1920'de Heyet üyelerinden Cevat Bey ve Fatin Hoca izin alarak Anadolu Demiryolları Genel Müdürü Behiç (Erkin) Bey'i ziyaret maksadıyla trenle Eskişehir'e gittiler. Aslında Fatin Hoca İsmet Paşa ile olan eski dostluğuna güvenerek onu ikna etmek istemektedir. Ancak bütün gayretine rağmen İsmet Paşa'yı ikna edemeyecek ve ertesi günü Cevat Bey ile Ankara'ya dönecektir.³⁰

²⁶ Selahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s.116.

²⁷ M. K. Atatürk, *Nutuk*, s.106.; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *a.g.e.*, s.1997; Mahmut Goloğlu, *a.g.e.*, s.390.

²⁸ Selahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s.138.

²⁹ *BCA*, Fon, 030.18.01.01.Kutu, 2. Dosya 32. Belge. 03. (Ek.1).

³⁰ *T.T.K.A.*, Behiç Erkin, *Hatırat*, s.175; H.Kazım Kadri eserinde, Cevat Bey ile Fatin Efendi'yi Eskişehir'e İzzet Paşa'nın gönderdiğini belirtmektedir. Bkz, *a.g.e.*, s.197/n.

Heyet üyeleri Ankara'ya bir türlü ısınamadılar, Milli Türk Devleti'nin hizmetine girmekten sakındılar. İstanbul'a bir an evvel iadelerini rica edip durdular.³¹ İzzet Paşa Ankara temsilcisi olarak Lonra'ya gitmesi için yapılan öneriyi İngilizleri kızdırmamak için kabul etmedi. Heyet üyeleri kabinedeki görevlerinden ayrılacaklarına ve bundan sonra politika ile uğraşmayacaklarına dair sözlü ve yazılı teminat verdikleri için 7 Mart 1921'de dönmelerine izin verildi.³² Heyet birer gün arayla iki grup halinde 19 Mart'ta İstanbul'a döndü.³³ Yalnız Münir Ertegün Bey Ankara'da kaldı. Diğerleri İstanbul'da tekrar Padişahın hizmetine girdiler. "Ekmeği ve nimetiyle yetiştiği Türk Milletinin içinde kalarak ona en acı ve kara günlerinde hizmet etmeği, Vahdettin' in hizmetinde olmaya tercih edemediler"³⁴

Bilecik görüşmesinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Avrupa'da Özellikle Fransa ve İtalya'da Ankara ile anlaşmak, barışı Ankara hükümeti ile yapmak, gerekliliğine değinenler vardı.³⁵ Yunan hareketinin İnönü'de başarısızlıkla sonuçlanması üzerine İngitere'nin de Sévres'e bakışı değişmişti. İtilaf Devletleri'nin ileri gelenleri 21 Ocak 1921'de Paris'te toplandılar. Fransız Başbakanı Aristide Briand, Bağlaşıklar bir konferans düzenlerlerse, bunun, "aşırı ve ılımlı Kemalistleri" birbirlerinden ayırarak Mustafa Kemal'i konferansa katılmaya karşı çıkarsa ılımlıların yardımından yoksun bırakacağını öne sürünce, diğer temsilciler önerisini kabullenerek Türk ve Yunan temsilcilerini de bir konferansa çağırmaya karar verdiler. Londra'da toplanacak konferansta son olayların ışığında kaydedilen gerekli değişiklikleri yapmak amacıyla Doğu Sorunu görüşülecekti.³⁶

³¹ *Tarih IV*, İstanbul, 1931, s.90.

³² İsmet İnönü, *Hatıralar*, 1. Kitap, İstanbul, 1985, s.230-231.

³³ İ. M. K. İnal, *a.g.e.*, s.2011; Selahattin Tansel, *a.g.e.*, s.188-189.

³⁴ M.K. Atatürk, *Nutuk*, s.197-201.

³⁵ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C.I, Ankara, 1941, s.397; Ahmet E.Yaman, *a.g.m.*, s.2771.

³⁶ Salahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s. 119-120.

